

MEDDELELSER

”Det kongelige Kantoris Stemmebøger” = Trompeterkorpsets Stemmebøger

Gennem snart mange år har en udgivelse af udvalgte satser fra det sæt stemmebøger, som er bevaret nogenlunde intakt fra Christian III's kapel (KB Gl. kgl. Saml. 1872, 4) været under forberedelse. ”Det kgl. Kantoris Stemmebøger” er med sine 163 kompositioner det mest betydningsfulde monument i ældre dansk musikhistorie og fortjener en præsentation, som stiller det i forhold til samtidens musikalske overlevering og søger at karakterisere repertoiret ud fra vores viden om musikkens forhold, bemanning etc. ved det danske hof på den tid.

Jeg skal ikke her komme ind på de mange problemer, der knytter sig til stykkernes identificering, deres kildegrundlag eller øvrige beskaffenhed. Det vil samlet blive fremlagt i indledningen og værkkommentaren til udgivelsen i *Dania Sonans* IV (-VI), som nu er på trapperne. Men en enkelt iagttagelse, som just er gjort ved arbejdets afslutning, og som såvidt jeg kan se rummer løsningen på spørgsmålet om stemmebøgernes oprindelige funktion, kan passende løses ud som en ”kort meddelelse” for sig:

Betegnelsen ”kantoriets stemmebøger” har fra gammel tid været heftet til samlingen og dermed angivet, at de hørte til og var beregnet på kongens sangerkorps. En række af stykkerne er imidlertid entydigt instrumentale (danse, fugaer m.v.), flere foreskriver bestemt instrumentanvendelse (zinker, krumhorn, ”pusaunen”) og tekstunderlægning forekommer kun i ganske få tilfælde i en enkelt stemme (Bassus). Tidligere fremstillinger har alligevel fastholdt, at stemmebøgerne primært var for sangerne, idet man mente, at disse under indstuderingen lærte teksten udenad og derfor blot havde haft behov for selve noderne. Det gælder således den første mere dybtgående kortlægning af repertoiret, som Julius Foss forelagde i Aarvog for Musik 1923. Derimod ser vi, at V.C. Ravn i den tidligst forekommende omtale af stemmebøgerne uden nærmere dokumentation fastslår, at de tjente instrumentkorpset.¹

1. Koncerter og musikalske Selskaber i ældre Tid (Kbh. 1886), s. 6, n. 2.

Hvis Ravn har ret, betyder det, at man i praksis har udført ikke blot de oplagt instrumentale stykker, men også hele det omfangsrige repertoire af motetter, tyske Lied- og salmesatser, chansons og madrigaler instrumentalt, subsidiært vokalt-instrumentalt. Vi ved, at hoffet rådede over både sangere og instrumentalister, et kantori og et trompeterkorps. Vi ved ligeledes, at lederen af kantoret o. 1550 var den i stemmebøgerne mest fremtrædende danske komponist *Jørgen Presten*, som døde 1553 (hvornår han ansattes vides ikke); endvidere at den øverste trompeter i perioden 1542-1555 var den fra Preussen indforskrevne *Jørgen Heyde*, som til gengæld ikke har efterladt sig spor som komponist, selvom man ikke kan udelukke, at han har været ophavsmand til en del af de mange anonyme stykker, som indeholdes i stemmebøgerne. Forud for sin ansættelse hos Christian III var han knyttet til dennes svoger, Hertug Albrecht af Preussens kapel i Königsberg som trompeter, og som vidnesbyrd om, at han efter sin tiltræden i Danmark fortsat holdt forbindelsen med den preussiske hertug vedlige og fungerede som rådgiver i musikalske anliggender, er overleveret et brev fra Jørgen Heyde til hertugen, som R. Eitner har publiceret i *Monatshefte für Musikgeschichte* VIII 1876, s. 81-82. Det er dateret "Coling (= Kolding) samstag vor trinitatis (= 30. maj) 1545". Brevets indhold er i denne sammenhæng underordnet. Eitner angiver, at det befandt sig i det kgl. statsarkiv i Königsberg, men – skønt ofte citeret af danske musikhistorikere – synes ingen at have gransket den primære kilde (heller ikke Eitner selv!).

Under arbejdet med stemmebøgerne foretog jeg for en ordens skyld en totalregistrering ikke blot af stykkerne, men også af alle forekommende "udenværker", herunder af en række skriftsteder, som findes strøet ind forskellige steder i stemmebøgerne som en slags "mannakorn". De fleste sentenser er hentet fra Jesus Sirachs Bog; alle har kunnet stedfæstes i bibelen – undtagen en: Bassus p. 19, der har et motto, "Christus Tod Mein Leben", signeret "G.H.". Disse tilsyneladende betydningsløse initialer forekom mig påfaldende, bl.a. fordi der – bortset fra komponistangivelser – i de syv stemmebøger iøvrigt ikke fandtes blot det mindste spor af *navne*. Det fromme motto kunne kun udlægges som en bestemt persons valgprog, og denne person kunne efter sammenhængen ikke være hvemsomhelst. Jeg bemærkede da, at registranten over musikere ved kapellet i Königsberg i 1530'erne, publiceret i Martin Ruhnke: *Beiträge zu einer Geschichte der deutschen Hofmusikkollegien im 16. Jahrhundert*, Berlin 1963, anfører Heydes navn som både Jörg Hayd og Georg Hayd. Den sidste version kunne altså løse vort G.H.-problem.

Af Ruhnkes fremstilling fremgik desuden, at størstedelen af det gamle Königsberger hofarkiv på mirakuløs måde var skånet for ødelæggelse under Anden Verdenskrig og nu befandt sig under ordnede forhold i Staatliches Archivlager i Göttingen. Der var altså håb om, at Jørgen Heydes føromtalte brev også fandtes endnu, og en henvendelse til Göttingen bekræftede dette. En fotokopi af brevet bekræfter nu, at skriften uden al tvivl er den samme, som går igennem alle stemmebøgerne. Jørgen Heyde kan altså med sikkerhed udpeges som stemmebøgernes skriver og kompilator.

Vi må derfor drage den slutning, at KB 1872, 4, oprindeligt var trompeterkorpsets stemmemateriale og *ikke* kantoriets. Sangerkorpset havde sit eget – nu tabte – nodemateriale, hvorom der iøvrigt også foreligger mere eller mindre entydige vidnesbyrd, som jeg ikke skal komme ind på her. Men beviset for, at man kan tilskrive Christian III's overtrompeter tilkomsten af denne vigtige musikalske kilde, har således givet V.C. Ravn ret i hans bestemmelse af stemmebøgernes oprindelige funktion som grundlag for instrumentisternes musikalske udfoldelse. Denne afklaring af problemerne understreger tillige stemmebøgernes i kildemæssig henseende enestående karakter, – enestående ikke blot i dansk overlevering, men også set i europæisk sammenhæng.

Endelig kan man jo nu spekulere på, om der i det bevarede og tilgængelige preussiske hofarkiv gemmer sig yderligere stof til belysning af de musikalske relationer mellem Danmark og Königsberg på Christian III's tid.

Henrik Glahn